

Antonín Gindely, historik a archivář (1829–1892), 130 let Archivu země České

KOLLMANN, Josef: Antonín Gindely, historik a archivář (1829-1892). 130 let Archivu země České. In: Archiváři. Sborník studií PhDr. Josefa Kollmanna vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin. Národní archiv Praha, 2010, s. 141-157.

Klára Stehlíková

24. října 1992 uplynulo 100 let od úmrtí Antonína Gindelyho. 1. října tohoto roku také oslavil Zemský archiv království českého 130. výročí založení. Josef Kollmann využil této příležitosti a představil život a dílo Antonína Gindelyho, historika, archiváře a ředitele zemského archivu.

Antonín Gindely se narodil 3. září 1829 v Praze. Jeho otec byl uherský Němec, matka Češka. Na Malé Straně absolvoval gymnázium, kde ho ovlivnil jeho profesor, český spisovatel V. A. Svoboda, který v něm vzbudil zájem o českou historii.

Doktorátu dosáhl již ve třidvaceti letech (1852) a téhož roku byl také jmenován prozatímním učitelem německého jazyka na české reálné škole v Praze. V následujícím roce byl jmenován suplujícím profesorem dějin na olomoucké univerzitě, která byla ovšem v roce 1855 zrušena. Gindely se ocitá bez místa, ale ministerstvo vyučování projevilo pochopení a poskytlo mu roční placenou studijní dovolenou a Gindely se tak mohl věnovat vědecké práci. Cestu započal po českých a zahraničních archivech a knihovnách k vyhledání pramenů pro dějiny Jednoty bratrské.

Po návratu z cest získal zpět místo na pražské reálce a pilně pracoval na Dějinách Jednoty bratrské napsané v německém jazyce. Vydal 2 díly Dějin a třetí rozpracoval, které dodnes neztratily svůj základní význam, i když byly v některých kapitolách překonány Františkem Palackým či Jaroslavem Gollem. Svoji práci tak prokázal úžasnou pílí, pracovitostí a talentem, což také způsobilo, že se na něj obrátila pozornost Františka Palackého. Ten hledal nástupce pro své dílo a Gindelymu slíbil, že se postará o to, aby mu bylo uděleno místo zemského archiváře – místo jej mělo zabezpečit jak existenčně, tak aby se mohl o archiv ve své práci opírat.

Gindely mezitím přerušil svou práci na 3. díle Dějin Jednoty a rozhodl se nejprve zpracovat dějiny vlády císaře Rudolfa II. Odjel na studijní cestu do Mnichova, kde našel takové množství pramenů, že se rozhodl rozšířit svou práci na velkou politiku evropskou v letech 1618–1628.

Po návratu z cest čekalo Gindelyho nemilé zjištění – sešlo z nadějí na univerzitní profesuru i na zemské archivářství. Přijal proto místo knihovníka u knížete Jiřího z Lobkovic, které zastával až do konce života. František Palacký po odchodu zemského registrátora a archiváře Petra Vincence Erbena podal v roce 1862 návrh zemskému výboru na zřízení místa zemského archiváře. Zároveň navrhnul Gindelyho jako pokračovatele ve svém díle a po moravském vzoru chtěl sloučit funkci zemského archiváře a historiografa. Zemský výbor vyhověl Palackého návrhu, Gindely byl ustanoven zemským archivářem s platností od 1. října 1862, avšak s tak malým ročním platem, že musel mít k zajištění existence další dvě zaměstnání.

Jeho prvním úkolem v archivu bylo získat archivní fondy: Požádal o odevzdání archiválií, které byly v držení země, dále chtěl svatováclavský archiv (nebo alespoň inventář a přístup k němu), archiválie ze státních úřadů a navrhl zřídit institut dopisovatelů. Zemský výbor schválil všechny Gindelyho návrhy a archiv dostal své první fondy a byl položen základ k jeho dalšímu rozvoji. Gindely chtěl získat pro svůj archiv historické dokumenty z celé země, případně alespoň jejich opisy a díky němu tak byl položen základ ke sbírce přepisů.

Zemský sněm jednal o organizaci archivu ještě další tři roky. Teprve v roce 1866 se usnesl, že zemský archiv má: a) jako úřední archiv má přejímat a chovat všechny zemi náležející původní listiny vztahující se k poměrům a majetku království Českého, b) jako historický archiv má sbírat v originálech i opisech všechen listinný materiál vztahující se k české zemi, učinit jej přístupným a podle potřeby vydávat tiskem. Myšlenku archivních dopisovatelů sněm zamítl.

Za Gindelyho tvořily zemský archiv tyto fondy: svatováclavský archiv, pozemkové katastry a rukopisy a úřední knihy z apelačního soudu. V tomto období se ovšem neprováděly žádné vnitřní archivní práce, svou činnost soustředili na výzkum v archivech, včetně vatikánského.

Hned ze začátku svého působení Gindely začal vydávat edici *Monumenta Historie Bohemica*, 7 svazků z edice *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu* a edice pramenů k českým dějinám *Archiv český*.

Gindely se také dál věnoval získávání archiválií týkající se země, hlavně ze zanedbaných městských archivů. Města se o svoje archivy nestarala, přesto odmítla archiválie předat zemskému archivu. Gindely se proto snažil ohrožené archiválie zachránit alespoň jejich přepisy a ke konci Gindelyho období archiv obsahoval téměř 85 tisíc přepisů.

Při řešení organizace archivnictví v Rakousku byla svolána archivní anketa, do které byl přizván i Gindely. Přišel s myšlenou sloučení státního (místodržitelského) a zemského archivu do jednoho. Místodržitelství tento návrh zamítlo.

Gindely také pokračoval v historické práci. Hodlal napsat dějiny třicetileté války ve čtyřech dílech, první díl *Dějiny českého povstání* vydal v roce 1870. Ale pro množství pramenů se mu nepodařilo svůj záměr dovést do cíle ani ve zkrácené podobě a jeho životní dílo zůstalo nedokončeno. Až dodnes však zůstalo jeho dílo spolehlivým základem pro zkoumání tohoto období. Dále vydává 2 svazky o Valdštejnovi, nespočet studií, článků a edicí a učebnic dějepisu pro různé typy škol. Za jeho publikovaná díla se mu dostalo poct učeného světa: Byl jmenován mimořádným, později řádným členem Královské české společnosti nauk, řádným členem Vídeňské akademie a posléze i České akademie věd a umění.

Po celou dobu Gindelyho působení v archivu byla stále otevřena otázka pokračování v díle Palackého. Nikdy od slibu neodstoupil, avšak byl tak zaneprázdněn a zaměstnán svými díly, že mu nakonec na pokračování Palackého díla nezbyl za celý jeho život čas.

Skutečnost, že v úkolu nepokračoval, ho odcizovala od české společnosti. Kritika se obracela i proti zemskému archivu, který byl založen proto, aby toto pokračování připravoval. V době vzednutých národnostních emocí byl také Gindely napadán a jeho česká národnost byla brána v pochybnost. Vyvrcholením těchto sporů bylo jeho rozhodnutí přejít po rozdělení pražské univerzity na její německou část.

Gindely kvůli sporům s českými poslanci o úkolech archivu a kvůli vážné nemoci z archivu v létě roku 1892 odchází a 24. října 1892 umírá. Končí tak éra archivu, která byla charakteristická snahou pojímat české dějiny v souvislosti s evropskou politikou a provádět výzkumy i v zahraničních archivech. Nové vedení poté soustředilo svou pozornost hlavně na archivy místní.

Smutné na Gindelyho osudu je, že se mu místo ocenění za celoživotní práci a píli dostalo ke konci života jen kritiky. Pro svou obhajobu, proč nesoustředil svůj výzkum v období třicetileté války pouze na Čechy, uváděl, že pro nejlepší porozumění českých dějin se musí obrátit i na dějiny evropské, leč ve své době s tímto argumentem neuspěl.

S odstupem času již nelze pochybovat o jeho díle, můžeme jen obdivovat jeho úžasnou výkonnost, nikdo z jeho nástupců nevykonával tolik práce jako on. Zemský archiv vedl od jeho úplných počátků až k váženému ústavu. Antonín Gindely patří mezi nejvýznamnější osobnosti našeho archivnictví.